

Partijkeuze volgens verkiezingsprogramma's bij de wetgevende verkiezingen van 7 november 1971

---

door G. VAN DE PUT

Departement Politieke Wetenschappen, K.U.L.

★

Als er verkiezingen in zicht zijn, gaan politieke partijen over tot het opstellen van een nieuw programma. Bij een normaal verloop van een regeringstermijn is de programmering van dergelijke opstelling nauwkeurig te bepalen aangezien de datum van de verkiezingen bekend is. De situatie ligt anders wanneer de regering tot een voortijdige ontbinding van het parlement overgaat zoals op 24 september 1971. In dit geval kunnen de partijen in tijdnood komen om een uitgebalanceerd program samen te stellen als zij de opstelling van het program te sterk aan verkiezingen binden. Het gevaar is niet denkbeeldig dat de inhoud van het program een samenraapsel wordt van concrete punten die door verschillende deel- of pressiegroepen in ijlt tempo geleverd worden. Een gevolg daarvan kan zijn dat de programmahoud bij gebrek aan tijd niet aan een algemene partijvergadering ter goedkeuring kan voorgelegd worden en door een kleine topgroep bepaald wordt.

Omdat er op 7 november 1971 verkiezingen werden gehouden gingen de politieke partijen dus over tot het opstellen van een verkiezingsprogram. Een vraag die zich daarbij opdringt is : welk doel streeft men na bij de vaststelling van een verkiezingsprogram ?

Op de eerste plaats kan men dergelijk program zien als een communicatiemiddel tussen de staatsburgers en de partijen, met als uiteindelijke bedoeling de kiezers over te halen de partij te steunen waarvan het program uitging. In geval men de kiezers in staat wil stellen een keuze tussen partijen te doen op basis van een verkiezingsprogram, dienen de partijen aan te geven welk beleid zij willen voeren, wat hun doeleinden zijn en langs welke wegen en wanneer zij die willen bereiken. Op de tweede plaats kan men met het verkiezingsprogram willen vastleggen hoe de partij- en kamerleden zich in de lijn van de partij dienen op te stellen tegenover de

vraagstukken die zich in het politieke leven kunnen voordoen. Voorzover een partij regeringskandidaat is wil men ook zoveel mogelijk de ministers binden. De functie van het verkiezingsprogram is dus hier richtsnoer te zijn voor mogelijke ministers, partij- en kamerleden. Een derde mogelijkheid is dat de verkiezingsprogramma's slechts een verzameling loze beloften zijn om argeloze kiezers aan te trekken, welke beloften zo gauw de verkiezingen voorbij zijn, vergeten worden. Was deze veronderstelling in het verleden geenszins irreeel, tegenwoordig bij een groeiende politieke bewustwording van de staatsburgers lijkt deze mogelijkheid meer en meer uitgesloten. Over het algemeen wordt in het programma de toekomstige koers van de partij uitgezet.

Al naargelang de bedoeling die men bij de opstelling van het verkiezingsprogram heeft, zal de inhoud en de vormgeving ervan uitgewerkt worden. Hierbij dient men zich geen illusies te maken over de invloed van het program op de partijkeuze van de burgers. De omvang van alle verkiezingsprogramma's van de wetgevende verkiezingen 1971 tesamen bedraagt in brochurevorm van $\pm 14 \times 20$ ruim driehonderd bladzijden welke meer dan 1700 programmapunten behelsen. Hoeveel kiezers brengen de moed op om deze programma's volledig te lezen, laat staan te vergelijken? Indien er, ondanks de beperkte invloed van het program op de kiezer, toch veel werk van de partijprograms gemaakt wordt is het om aan te geven in welke richting de partij wil koersen zodat partijleden, vertegenwoordigers van partijen in parlement en regering zoveel mogelijk die richting zullen aanhouden. De partijmilitanten puren er tijdens de verkiezingsstrijd hun slogans uit voor de gewone kiezers die wellicht hun blik meer nog op slogans werpen dan op lange programs.

TABEL
Partijprograms

Politieke partijen	Omvang partijprograms (in blz.)	Aantal programpunten
C.V.P.	48	272
P.S.C.	(48) + 8 *	(272) + 40
B.S.P.-P.S.B.	19 **	140
P.V.V.-P.L.P.	48 **	345
Vlaamse P.V.V.	9	26
P.L.P. de la région bruxelloise	24	46
V.U.	36	397
R.W.	32 + 25 ***	190
F.D.F.	60	244
K.P.B.-P.C.B.	3 **	29
	312	1.729

* Buiten een regionaal actieplan van de P.S.C. hebben de C.V.P. en de P.S.C. ongeveer eenzelfde program.
** De programs van de P.V.V.-P.L.P., B.S.P.-P.S.B. en K.P.B.-P.C.B. verschenen in stencilvorm.
*** Het R.W.-program werd in twee verschillende brochures verspreid.

De inhoud van een verkiezingsprogram zal een antwoord moeten geven op de vragen welke grote doelstellingen een partij in de toekomst zal nastreven met het oog op de uitbouw van de maatschappij, door welk beleid en welke middelen en binnen welke tijdspanne deze kunnen bereikt worden. Daarbij dienen de auteurs van het program een open oog te hebben voor de bestaande noden en problematiek in de maatschappij. Het zou een blijk van politieke zwakheid zijn, om niet te spreken van gebrek aan democratische gezindheid indien de programma's vooral als publicitair betoog beschouwd worden, waarin de aanwezige politieke knelpunten zouden omzeild en in de doofpot gestopt worden bijvoorbeeld uit vrees partijaanhangers of kiezers te verliezen.

In bovenstaand perspectief zal een algemene beschouwing gegeven worden van de verkiezingsprograms van de partijen die in het parlement vertegenwoordigd zijn nl. : de Christelijke Volkspartij, de Belgische Socialistische Partij, de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang, de Volksunie, het Front Démocratique des Bruxellois Francophones, het Rassemblement Wallon et de Kommunistische Partij van België.

In een latere publikatie zal voor de voornaamste beleidsterreinen een vergelijkende analyse van de programs van de genoemde partijen gemaakt worden. Een totale analyse van de meer dan 1 700 programmapunten kan hier onmogelijk in de vorm van een artikel behandeld worden. Een grote moeilijkheid voor dergelijke operatie is het verschil in opbouw van de diverse programs. Elk program heeft zijn eigen indeling met een verschillende klemtoon op de onderscheiden terreinen. Verder blijkt dat sommige partijen in hun verkiezingsprograms beleidsterreinen betreden die door andere partijen niet of in geringe mate worden aangeraakt.

ALGEMENE BESCHOUWING VAN DE VERKIEZINGSPROGRAMMA'S.

1. Het verkiezingsprogramma van de Christelijke Volkspartij.

Onder het motto : « Vertrouwen » heeft de CVP-PSC op 16 oktober 1971 de verkiezingsstrijd ingezet met de bekendmaking van haar kiesplatform. Dit gebeurde tijdens een buitengewoon congres te Mechelen voor de CVP en te Namen voor de PSC. Op dezelfde dag, op geografisch verschillende plaatsen, hiermee beantwoordend aan de regionalisatietendens, werd een gemeenschappelijk program afgekondigd voor talrijke partijmandatarissen en militanten. Met een audio-visuele voorstelling werd gewezen op wat de CVP-PSC op elk vlak sinds 1965 had verwezenlijkt, alsook het program van de toekomst aangegeven. Dit alles was met een licht- en klankspel omkaderd, met Eerste-Minister Eyskens als lijsttrekker van de partij in het middelpunt.

Het oranje programmaboekje van de CVP (48 blz.) en het groene boekje van de PSC (56 blz.) verschillen van inhoud niet veel van elkaar. Alleen werd bij het PSC-program een eigen regionaal en cultureel luik gevoegd. Het gemeenschappelijk program omvat volgende grote krachtlijnen : de economische vernieuwing, het welzijnsbeleid, een doeltreffend gezondheidsbeleid, een modern onderwijs, een eigen cultuurpolitiek, een vernieuwde Staat, een verenigd Europa, vrede, rechtvaardigheid en ontwikkeling in de wereld. Aan de concrete uitweiding van genoemde krachtlijnen gaat een inleiding vooraf waarin gewezen wordt op de realisaties van de regering-Eyskens. Niemand twijfelt aan het belangrijk werk van Eerste-Minister Eyskens en de christendemocraten, maar de aangehaalde verwezenlijkingen zijn niet alleen hun werk. Vergeleken met vroegere CVP-programma's ontbreekt in voorliggend kiesplatform elk spoor van beginselverklaring. Het christelijk of confessioneel karakter van de partij wordt niet meer aan de orde gesteld. Met geen woord wordt gerept over de fundamentele optie van de partij. Jawel, in de inleiding staat : « wij willen streven naar het fundamenteel objectief van onze partij : de beste kansen op geluk, in vrijheid en menswaardigheid ; voor alle vrouwen en mannen in alle gewesten ». Met dit objectief onderscheidt de CVP-PSC zich van geen enkele andere partij. Welke partij zal dergelijk streven niet voorstaan ?

Het feit dat een verkiezingsprogram voornamelijk gehanteerd wordt om de concrete projecten van een politieke partij kenbaar te maken, sluit niet uit dat wordt aangegeven wat de uiteindelijke doelstellingen van een partij zijn. Wat betekent dit geruisloos verdwijnen van een duidelijke christendemocratische standpuntbepaling ? Is dit in overeenstemming met de algemene opinie in de partij ? Is hier sprake van een werkelijk deconfessionaliseringsstreven of van een louter « programmatische » compromisvoorstelling welke alle discussies wil vermijden ? Als men de inleiding mag geloven, wordt er voor een geheel nieuwe opstelling gekozen : « vrij van elke politieke doctrine uit het verleden, willen wij naar de toekomst kijken ». Wat deze uitspraak precies inhoudt, is niet duidelijk. Uit het vervolg van de tekst is wegens de algemene uitdrukkingen moeilijk een specifiek standpunt van de CVP-PSC te halen : « wij zijn voor de vooruitgang, voor de evolutie, tegen het immobilisme »..., « wij willen een humane maatschappij »... « meer en betere goederen en diensten ter beschikking van de mens »... « alle nog bestaande ellende bestrijden »... Met betrekking tot de inleiding valt verder op te merken dat geen enkel woord wordt besteed aan de voortijdige ontbinding van het parlement. De kiezer vindt geen enkele verwijzing naar de motivatie van deze ontbinding ; hij mist elke aansluiting op de economische situatie die volgens Eerste Minister Eyskens toch de grondreden van de parlamentsontbinding was. Voor de aandachtige lezer is er misschien een spoor hiervan te vinden in het voor-

opstellen van de economische vernieuwing als eerste hoofdstuk van het programma.

Omtrent de concrete inhoud van het program kan men niet aan de indruk ontkomen dat veelal dezelfde traditionele, weinig betwistbare, voorstellen met een nieuw kleedje naar voren worden gebracht. Hiermee wordt aangesloten op de bestaande algemene problematiek en de eisen van de verschillende beroepsgroeperingen. De hele waaier van maatschappelijke sectoren zoals de landbouw, middenstand, handel, nijverheid, enz. komt aan bod. Over thema's die de laatste tijd nogal deinig hebben veroorzaakt, zoals de persconcentraties, het deficit van de ziekteverzekering, de hervorming van het gezondheidsbeleid, de Voer, de reclame op de televisie, het prijzenbeleid, abortus, drugs, enz... wordt echter geen of een zeer onduidelijk en algemeen standpunt ingenomen. Zeker, er staan een aantal nieuwigheden in het program, maar nieuwigheden waarover geen betwisting bestaat zoals « onmiddellijk recht op het onmiddellijk noodzakelijke : iedereen die in nood verkeert, heeft een dwingend recht op onmiddellijke hulp »; een uitgebreid hoofdstuk over milieubescherming. Vele voorgestelde objectieven zijn echter reeds aan de orde gesteld als de kredieturen, de instelling van de cultuurraden, 107quater, de planning van de autowegen, de universitaire expansie en de fusies en agglomeraties.

Als eerste objectief wil de CVP-PSC een economische vernieuwing met als doel de tewerkstelling, het arbeidsinkomen en de koopkracht. Een sterke prikkel hiertoe ziet zij in de modernisering van het land, het scheppen van een beter woon- en leefmilieu en de uitbouw van gemeenschapsdiensten. Als volkspartij is de CVP-PSC begaan met het welzijn van de gehele bevolking, maar één punt stelt zij duidelijk voorop : de minstbedeelden hebben voorrang. Degenen die een speciale zorg verdienen zijn : de bejaarden, geesteszieken, gehandicapten en vreemdelingen. De welzijnszorg bevat daarenboven een politiek van sociale dienstverlening en een gezinsbeleid. Dit alles dient gesteld in een stelsel van maatschappelijke zekerheid waarin ieder recht heeft op een gewaarborgd inkomen dat waardevast en welvaartsvast is.

De gezondheidszorg is een persoonsrecht dat door de overheid moet gewaarborgd en georganiseerd worden maar onder verantwoordelijkheid van de persoon en van de georganiseerde groepen. Inzake onderwijs moeten de verschillende schoolgemeenschappen een zo groot mogelijke vrijheid krijgen. Voor iedereen dezelfde rechten tegenover dezelfde plichten in dienst van een gemeenschappelijk ideaal : de beste toekomst van onze jeugd. De hervorming van het onderwijs moet gericht op een democratischer onderwijs aangepast aan ieders mogelijkheden, een betere kwaliteit en betere dienstverlening door scholen, en door werkelijke schoolvrede.

In het totale welzijnsprogram dient verder een actief cultuurbeleid gevoerd te worden dat voornamelijk gericht is op de socio-culturele participatie en permanente opvoeding van de volwassenen in de volksgemeenschap.

Van de nieuwe staatsinstellingen moet ook wat gemaakt worden : gemoderniseerde instellingen, hervorming van de administratie, een gepland beleid, een democratisch bestuur en gezonde financiën.

Tenslotte dient meer dan ooit gestreefd te worden naar een verenigd Europa en naar rechtvaardigheid en vrede in de wereld.

Het geheel van het CVP-PSC-program vertoont op uitzondering na van de onderdelen : gewaarborgde koopkracht, gepland beleid en gezonde financiën, een samenhangend beeld. In de waaier van talloze voorstellen en objectieven zijn echter ook leemten te bespeuren. Zoals reeds aangegeven, zijn er een aantal conflictpunten vermeden die, hoewel de CVP-PSC zegt zich « vrij van elke politieke doctrine uit het verleden » op te stellen, typisch met ideologische geschillen te maken hebben. Een andere leemte in het program is het ontbreken van een meer uitgebreid hoofdstuk over de financieel-economische politiek : begrotingspolitiek, overheidsuitgaven, conjunctuurbeheersing en inflatiebestrijding.

Globaal gezien ontbreekt de cement van de maatschappijvisie die al de programmapunten bindt en er een gestalte aan geeft. Ondanks het groot aantal, vaak progressief gestelde objectieven, zijn de voorstellen meer dan eens in algemene bewoordingen gegoten zodat zij weinig inhoud hebben. Het groeiend aantal structuren en op te richten instituties getuigt van een veel essentiëler belang toekennen aan planning dan vroeger, maar het is niet duidelijk in welke richting deze structuren zullen werken.

Tenslotte probeert de CVP-PSC als volkspartij zonder twijfel de vele eisen van de onderscheiden beroepsgroeperingen in het uitgebreid program te verwoorden maar een grote tekortkoming daarbij is dat er geen enkele nadere aanduiding verschaft wordt van de wijze waarop al deze objectieven bekostigd gaan worden en van de termijn waarbinnen deze gerealiseerd moeten worden.

2. Het verkiezingsprogramma van de Belgische Socialistische Partij.

In het teken van de parlementaire verkiezingen van 7 november 1971, hield de BSP-PSB-leiding op 15 oktober 1971 te Brussel een persconferentie over het kiesplatform van de BSP-PSB. Voorzitters Van Eynde en Leburton stelden het kiesmanifest onder het thema « stoutmoedig genoeg voor onze tijd » voor aan de pers. Alle takken van de **Gemeenschappelijke Aktie - ABVV - Mutualiteiten - Cooperatieven** - waren uitgenodigd en

betrokken bij de opstelling van het document. Het program was echter niet onderworpen of voorgelegd aan een congres of enig ander beraad van militanten.

Het aangegeven document bevat drie onderscheiden stukken. In het eerste deel geven de twee voorzitters van de partij een kort overzicht van de voornaamste doelstellingen van de BSP-PSB, na eerst verklaard te hebben dat het land een grote politieke macht nodig heeft die op nationaal vlak eensgezind en evenwichtig is samengesteld. De BSP-PSB meldt zich aan als zo'n macht ondanks de tijdelijke Brusselse verwickelingen en de twee socialistische lijsten in Brussel.

De BSP-PSB wenst eindelijk rust op communautair gebied. De genomen beslissingen en het gegeven woord moeten geëerbiedigd. Dit geldt voor de ontwerpen die in de loop van de voorbije legislatuur niet konden worden verwezenlijkt : Voerstreek, art. 107 quater, het cultuurpact, de vastlegging van de economische ontwikkelingsgebieden.

De nieuwe regering moet na de verkiezingen allereerst een groot plan van economische heropleving uitwerken, gezien het algemeen verschijnsel van economische verslapping.

Als vier belangrijke sociale doelstellingen worden gesteld : gezondheids-politiek, toepassing van de voorziene hervormingen inzake onderwijs, huisvesting en de collectieve toerusting van het land, strijd tegen de bezoedeling en hindernissen van velerlei aard.

De economische politiek zal vooral op volgende objectieven gericht zijn : de economische expansie en de toepassing van de hervormingen inzake planning en economische decentralisatie, bescherming van de verbruiker, coördinatie van de energie.

Verder gaan de bekommernissen van de BSP-PSB naar het gezin, de vrouw, de jeugd en andere traditionele categorieën.

Blikvangers in het BSP-PSB-program zijn : de eis van een minimum pensioenbedrag van 7.500 fr. per maand of 90.000 fr. per jaar, en de vermindering van de legerdienst.

Tenslotte zal de BSP-PSB haar aandacht blijven richten op het evenwicht van de openbare financiën, een stevige munt, een democratische fiscaliteit en de Europese Veiligheid.

Het tweede gedeelte geeft een balans van de verwezenlijkingen van de regering op institutioneel, economisch, sociaal en financieel gebied, met een kort overzicht van de nog hangende, communautaire en andere problemen : art. 107 quater, uitbouw van het statuut van de gewesten, Voerstreek, Oostkantons, cultuurpact, administratieve decentralisering.

Tenslotte worden in het derde deel meer uitgebreid de krachtlijnen van het socialistisch verkiezingsprogram gegeven. Volgens dit program begint een nieuwe etappe inzake vooruitgang voor de mens met de gezondheid,

gaat verder met de opvoeding, permanente opvoeding en cultuur, waarbij een bijzondere aandacht gevestigd wordt voor de huisvesting en het leefmilieu. Verder bevat dit program behalve : « welvaart dank zij een betere economie », de traditionele verkiezingsbeloften voor allerlei categorieën in de maatschappij. In aparte hoofdstukken wordt tenslotte aandacht besteed aan het leger, de internationale politiek en de Derde Wereld, alsook aan de pers, radio en televisie.

In tegenstelling tot het CVP-program komt de opstelling van het socialistisch program eerder verward voor. De drie onderscheiden delen sluiten niet aaneen, maar lijken afzonderlijk geschreven. Het eerste deel lijkt met zijn overzicht van de al of niet gerealiseerde projecten van de Regering-Eyskens, alsook met de vermelding van de voornaamste BSP-PSB-objectieven een beknopt verslag te geven voor kiezers die de twee overige delen niet onder ogen mochten nemen. « Het is na rijp beraad dat de BSP stelling neemt ». De vraag kan gesteld worden of niettegenstaande de Gemeenschappelijke Aktie de BSP-PSB hier wel in haar geheel stelling neemt. Nog vóór de bekendmaking van het program betreurden de linksgerichte jongsocialisten het in hun orgaan « Links » dat een congres of een algemene raad niet de gelegenheid kreeg om zich over dit program uit te spreken. Een resolutie van het congres van januari 1971 waarbij beslist werd dat men een Buitengewoon Congres zou houden om de grote opties van het democratisch socialisme tegenover de vraagstukken van onze tijd te bepalen, ging evenmin in vervulling.

Evenals in het CVP-program ontbreekt in het socialistisch program bijna elke mogelijkheid tot partijidentificatie via het program. Er is geen enkel spoor van een socialistische maatschappijvisie te ontdekken. Heeft de BSP daarmee het pad van de ideologische fundering verlaten of heeft zij het program enkel opgevat als een middel om macht te verwerven door zoveel mogelijk kiezers aan te trekken op praktische, gemeenschappelijke politieke keuzen ? Deze laatste bekommernis heeft voor gevolg dat dit program evenals elk ander alles raakt, maar vaag is waar het gaat om standpunten die nog in de publieke opinie betwist worden. In aansluiting met de parlementsonbinding wordt in het eerste deel van het BSP-program verwezen naar de slappe economische toestand die de volgende regering allereerst tot een politiek van economische « heropwekking » moet aanzetten. De middelen die daartoe worden voorgesteld lijken echter vaag en algemeen.

Noch in de voorstellen omtrent de vier voor de BSP aangegeven sociaalpolitiek essentiële gebieden, noch in de voorziene economische expansie-maatregelen is een duidelijk socialistisch geluid te horen.

Het tweede deel van het BSP-program hetwelk de regeringsrealisaties opsomt, is te compact om voor de doorsnee-kiezer duidelijk te zijn. Ondanks het feit dat de communautaire problemen voor de socialisten

grotendeels van de baan schijnen te zijn door de bekomen realisaties en gedane verbintenissen, brengen zij de nog niet bereikte verwezenlijkingen met nadruk naar voren : art. 107 quater, het standpunt van de gewesten, Voerstreek, Oostkantons, cultuurpact en administratieve decentralisatie.

Het eigenlijke programma van de BSP bevindt zich in uitgebreide vorm in het derde deel. Het is een kernachtige en sobere opsomming van talloze objectieven die grotendeels gemeengoed zijn of waarover een akkoord bereikbaar is. Aangaande conflictpunten waarbij de verschillende ideologieën elkaar raken, worden zorgvuldig « socialistische » standpunten vermeden of in zulke vorm gegoten dat zij niet meer als zodanig herkenbaar zijn.

Onder het gezondheidsbeleid is niets terug te vinden over een nationale gezondheidsdienst. Het grootste deel van de voorstellen voor dergelijk beleid bestaat uit algemeenheden : « bevordering », « humanisering », « geen verzwaring van de lasten », « geen beperking van de sociale voordelen ». Het is nochtans bekend dat er inzake gezondheidsbeleid een concreet plan in het linkse kamp bestaat. Van algemeenheden krioelt het ook bij de voorstellen inzake onderwijs, permanente opvoeding en cultuur, huisvesting en leefmilieubescherming. Er zijn genoeg voorstellen maar de binding tussen hen en de weg waarlangs zij kunnen gerealiseerd worden, ontbreken.

Een gedegen hoofdstuk over een socialistische financieel-economische beleidsvisie is nergens te bespeuren, niettegenstaande het grote belang dat hieraan door de BSP gehecht wordt. Bij de voorziene maatregelen inzake economisch beleid wordt er over punten als nationalisering van de sleutelsectoren, spreiding van de politieke en economische macht, inkomens- en vermogensverdeling, met geen woord gerept. Het verst dat het program gaat is : geen socialisering van de risico's zonder controle van de werknemers op de ondernemingen » ; « samengeordend energiebeleid » ; het nationale distributienet voor gas en electriciteit moet een openbare dienst worden ».

Verder bevat het BSP-program een reeks traditionele verkiezingsbeloften voor alle mogelijke groeperingen : loontrekkers, zelfstandigen, landbouwers, kaderpersoneel, gepensioneerden, gehandicapten, oorlogsslachtoffers, jongeren, miliciens. Bijzondere aandacht wordt geschonken aan de volledige emancipatie van de vrouw. Het gezin is voor de BSP de grondslag van de maatschappij, maar zij wenst toch de vooroordelen en de discriminatie te bestrijden inzake abortus, huwelijksstelsel, rechten van de overleden echtgenoot. Ook al streven een aantal socialisten vrijheid van abortus en versoepeling van de wetgeving op de echtscheiding na, de BSP-leiding heeft het verkieslijk geacht hierin een algemener standpunt in te nemen.

De BSP voorziet in tegenstelling tot de CVP een aantal hervormingen op militair gebied o.m. de verkorting van de dienstdienst. Gezien de internationale akkoorden, moet afgewacht worden of dit mogelijk is. Toch heeft de BSP in de eerste fase van de hervorming niet de oprichting van een beroepsleger op het oog.

Het deel over de internationale politiek en de Derde Wereld is bijzonder zwak uitgebouwd. In de erkenning van de DDR en Noord-Vietnam alsmede in het verlenen van hulp aan de progressistische en bevrijdingbewegingen is wellicht een links tintje te bemerken.

In een laatste hoofdstuk komt de BSP op voor een volledige vrijheid van drukpers en meningsuiting, en voor een verjongingskuur voor radio en televisie. Van het gebruik van de pers en andere massamedia wil de Socialistische Partij bij de regeringsonderhandelingen een belangrijk gesprekspunt maken. Behalve het ontbreken van breekpunten als structuurhervormingen of nationalisaties van de basissectoren, zijn een aantal thema's die bij de socialisten actueel zijn, achteloos in het program voorbijgegaan zoals de progressieve frontvorming, de wapenhandel, het schoolpact dat zo'n moeilijk onderhandelingspunt was bij de regeringvorming, de immigratiepolitiek, een beleid ten aanzien van de vreemde arbeiders, de sanering van de ZIV.

Het program in zijn geheel bezien, bevat te veel inhoudsloze voorstellen waarmee geen duidelijke politieke beleidsrichting wordt ingeslagen. Het komt te veel voor als een loutere opeenstapeling van objectieven met bij uitzondering een kwantificering. Evenals bij het CVP-PSC-program ligt hier een grote tekortkoming in het ontbreken van een nadere aanduiding omtrent de realisatie-periode en de bronnen vanwaar de middelen moeten komen om deze voorstellen te verwezenlijken.

3. Het verkiezingsprogramma van de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang.

Als eerste partij heeft de PVV bij monde van de voorzitters Descamps en Vanaudenhove het sociaal-economisch PVV-program op 7 oktober 1971 bekend gemaakt. Zij legden er de nadruk op dat dit gedeelte van het PVV-program voor de hele PVV gold, zowel voor de Waalse, Vlaamse als voor de verschillende Brusselse strekkingen. Dit gemeenschappelijk program zal later door de Vlaamse, Waalse en Brusselse PVV worden aangevuld met specifieke programapunten voor elk van de gewesten afzonderlijk.

Het snelle verschijnen van het PVV-program hangt zonder twijfel samen met het feit dat de PVV reeds lang bezig was een doctrinaal congres op touw te zetten, zodat bij de plotse parlementsontbinding reeds enig denkwerk was verricht. Dit denkwerk kwam voor een groot deel van Vlaamse

zijde met o.m. een manifest voor mens en maatschappij « Steeds meer » van Grootjans e.a., en de bedenkingen van de werkgroep-« Horizon » met H. De Croo, Klein, e.a.

Het PVV-program is een zeer omvangrijk document dat hoewel « economisch-sociaal » genoemd, meer dan dit domein behandelt.

Vóórop staan traditioneel de liberale voorstellen voor een fiscaal, budgettair en financieel beleid, op de voet gevolgd door de economische politiek. In tegenstelling tot vroegere PVV-programas vindt men, behalve een enkele alinea, geen enkele directe aanval meer op het regeringsbeleid. Als resoluut voorstander van een sociaal en progressief liberalisme besteedt de PVV bijzonder veel aandacht aan haar sociale politiek, waarin zij haar objectieven omtrent tewerkstelling, arbeidsduur, sociale woningbouw, loon, maatschappelijke zekerheid en gezondheidsbeleid onderbrengt.

Vervolgens worden zoals bij alle traditionele politieke partijen een waaijer van voorstellen geformuleerd om aan de behoeften en eisen van allerlei bevolkingsgroeperingen te voldoen. Daarbij worden de Derde Leeftijd, de gehandicapten en de Middenstand vooropgesteld. Een zeer uitgebreid hoofdstuk wijdt de PVV aan de vrouw. Niettegenstaande bijv. het probleem van de echtscheiding is verwaarloosd, wordt inzake actuele conflictvragen als gezinsplanning, abortus, een duidelijk liberaliserend standpunt ingenomen.

Voor de domeinen van onderwijs en cultuur heeft de PVV breeduit haar algemene beleidsvisie geformuleerd, die echter de vraag naar mogelijke realiseerbaarheid oproept. Uitgezonderd de eisen tot oprichting van talrijke centra en instituten legt het PVV-program hier teveel de klemtoon op de algemene doelstellingen. Zich uitsprekend voor de pluralistische gemeenschapsschool, gaat het voorbij aan de actuele kwestie van het schoolpact.

Als enige van de traditionele partijen behandelt het PVV-program het probleem van de bescherming van de burger en zijn privéleven. De PVV is ook de enige partij die zich resoluut tegen alle censuur keert en tot een georganiseerde sexuele voorlichting wil komen.

Parallel met het BSP-program (wie heeft wie gevolgd ?) dringt de Liberale Partij aan op de bescherming van de persvrijheid en herziening van het omroepbestel.

Vervolgens wordt, verloren tussen de hoofdstukken Media en Landsverdediging, bekommernis getoond voor een stokpaardje bij deze verkiezingen nl. het behoud van het leefmilieu. Met dit hoofdstuk verhoogt echter aanzienlijk het aantal door de PVV geeïste nieuwe instellingen.

Tot de minst inhoudelijke delen behoren de hoofdstukken over de landsverdediging, de buitenlandse politiek en de ontwikkelingshulp. De krachtlijn van de PVV inzake landsverdediging is de geleidelijke realisatie van een beroepsleger. Voor de buitenlandse politiek dient vooral rekening gehouden met twee principes : prioriteit geven aan de mens en erkenning

van bestaande realiteiten. Wat betreft de EEG wordt gekozen voor de verdere uitbouw van haar instellingen. In verband met de ontwikkelingshulp worden slechts weinigzeggende algemeenheden geformuleerd; er is geen spoor te vinden van voorstellen van concrete hulpverlening.

Evenmin als het CVP- en BSP-program houdt het PVV-program zich bezig met een uitweiding over een ideologische standpuntbepaling. De Liberale Partij laat echter in het program duidelijker haar gezicht zien dan de andere genoemde partijen. Zij heeft « resoluut gekozen voor een sociaal en progressief liberalisme ». Het dringt langzaam tot haar door dat meer moet gedaan worden voor collectieve voorzieningen in plaats van voor individuele personen.

Het duidelijkst zijn de liberale gelaatstrekken te herkennen op het gebied van de economische politiek waar de partij zonder omwegen opteert voor een vrije onderneming in een vrij markt-economisch systeem, met beperking van de overheidsstussenkomst tot globale tussenkomsten. Verder wenst de PVV een democratische planning die voor de overheid een zekere marge van verplichtingen inhoudt maar niet imperatief kan zijn voor de ondernemingen.

Op sociaal gebied hebben de voorstellen tot verhoging van het aandeel van het rechtstreeks loon en het onttrekken van de gezins- en verlofvergoedingen aan de RMZ een liberaal tintje.

Onvermijdelijk vindt men in het verkiezingsprogram van de PVV een groot aantal punten terug die in de programs van andere partijen zowel van de oppositie als van de meerderheid voorkomen, punten waarbij de PVV geenszins achterblijft bij de twee regeringspartijen. Zij is overigens niet bang om conflictvragen te beantwoorden die deze partijen onaangeroerd of in het duister laten.

Het geheel van de voorstellen per domein is in een breder kader van doelstellingen geplaatst dan bij de reeds behandelde programs, maar toch ontsnapt ook dit program niet aan een groot aantal vage formuleringen.

Niettegenstaande de uitgebreidheid van het program zijn een aantal belangrijke kwesties die in PVV-kringen wel degelijk ter discussie gelegd zijn, niet in oenschouw genomen, m.n. de herziening van de wet inzake ruimtelijke ordening, de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, het beheer van de ondernemingen, het medebeheer, de rechtstreekse verkiezing van burgemeester, gouverneur en Eerste-Minister, de sociaal-economische raad de belastingsfraude en de communautaire problematiek.

Met uitzondering van de delen betreffende landsverdediging, buitenlandse politiek en ontwikkelingshulp bevat het PVV-program overigens een indrukwekkend aantal voorstellen. Een opvallend kenmerk daarbij is, de andere partijen bezondigen zich daaraan ook, het grote aantal nieuwe instellingen dat geest wordt. Getuigt dit misschien van een geest van plan-

ning en structurele aanpak, de vraag die hierbij wederom niet kan vermeden worden, is : realiseert men zich wat dit alles gaat kosten, waar denkt men de middelen vandaan te halen ? Is het eerlijk de kiezer al deze zaken voor te houden zonder een berekening te maken ? In het hoofdstuk over het leefmilieu laat de PVV iets hiervan doorschemeren door te verklaren dat we « voor een keuze staan : deze tussen het particulier en het openbaar verbruik ».

a) Het verkiezingsprogramma van de Vlaamse PVV.

Tijdens een persconferentie op 19 oktober 1971 gehouden te Brussel, heeft de Vlaamse PVV haar eisenpakket bij monde van de hh. Grootjans en De Clercq kenbaar gemaakt, hiermee beantwoordend aan « de communautaire realiteit in de schoot van de PVV die gestructureerd op regionale bases, blijft en zal blijven een nationale partij ». De Vlaamse PVV keurt het algemeen program van de PVV-PLP goed, maar heeft daarenboven een program uitgewerkt dat meer speciaal voor Vlaanderen bestemd is.

Dit program beperkt zich louter tot de communautaire problemen omdat het voor het overige het nationale PVV-PLP-program onderschrijft. Het is opgebouwd rond tien punten. In volmondige erkenning van de communautaire realiteit verbindt de Vlaamse PVV zich ertoe te ijveren voor : Vlaamse gelijkwaardigheid op basis van een proportionele gelijkheid (60/40) ; een krachtige Vlaamse culturele uitstraling in het buitenland ; een dynamische economische streekontwikkeling en een rechtvaardige spreiding van de welvaart door spreiding van de fiscale inkomsten, en het voorstel-Philippart ; een groeiende culturele autonomie en de eis tot realisatie van een cultuurpact ; nieuwe instellingen waarbij decentralisatie en fusie van gemeenten worden nagestreefd ; bevordering van nationale verstandhouding tussen Walen en Vlamingen ; de eis voor maatregelen ter bevordering van de Vlaamse aanwezigheid te Brussel ; Brussel als internationaal contactpunt, en het streven naar taalvrede. Wat de Voer aangaat spreekt de Vlaamse PVV zich uit voor het behoud van het statuut van 1963.

Het aanvullend program van de Vlaamse PVV heeft iedereen verrast. Het is veel vlaamser dan ooit bij de Vlaamse liberalen in de vroegere PVV werd beleefd. Als een duidelijk Vlaams eisenprogram is het echter niet van die aard om de andere « regionale » PVV-partners te stemmen.

De Vlaamse liberalen hebben, in tegenstelling tot de CVP die gelijklopende eisen stelt, wel hun houding ten opzichte van de toekomst van de Voer bepaald. Men kan zich echter afvragen of de houding van kordaatheid waarmee de Vlaamse Voer wordt verdedigd, niet eerder een houding van opportuniteit is gezien de stellingname van de Vlaamse liberalen in het verleden.

b) Het verkiezingsprogramma van het kartel PLP-PVV-Brussel.

De tweetalige PVV-federatie-Brussel werd opgericht tengevolge van de overeenkomst van het FDF met Hougardy, Risopoulos, Van Offelen, e.a. Op 19 oktober 1971 hield zij te Brussel een persconferentie waarop het korte verkiezingsprogram uiteengezet werd. Terwijl het kartel PLP-PVV zich voor het economisch en sociaal program bij het nationaal PVV-PLP-program aansluit, legt het in het eigen program vooral de nadruk op de noodzaak dat Brussel het bindteken tussen de Franstalige en Vlaamstalige gemeenschap moet zijn. Als Brussel in de handen van het FDF valt, zal zij noch door de Walen noch door de Vlamingen als hoofdstad van het land erkend worden. Tot elke prijs wil het kartel een akkoord met de Volksunie en het FDF vermijden.

c) Het verkiezingsprogramma van het PLP de la région bruxelloise.

Het program van het PLP-de la région bruxelloise wil slechts enige problemen onderzoeken die de keuze van de burger bij de verkiezingen moeten oriënteren. De thema's waartoe het program zich beperkt, zijn : de economische en sociale politiek, de middenstand, de vrouw en de toekomst van Brussel.

Trouw aan de traditie van de liberale verkiezingsprograms, opent deze partij met een aanpak van de economische en sociale problemen. Een van haar eerste objectieven is de strijd tegen de werkloosheid door handhaving van het exportniveau en een politiek van nieuwe investeringen. Vervolgens richt het PLP zich tot haar trouwste clientele, de middenstand, met een reeks voorstellen op economisch, fiscaal en sociaal vlak, welke merendeels parallel lopen met die van het nationaal liberaal program.

De grootste aandacht wordt besteed aan de situatie van de vrouw. Achtereenvolgens overloopt het program haar positie in het gezin, op het werk, bij de opvoeding en beroepsvorming, en spreekt zich uit voor : de rechtsbekwaamheid van de getrouwde vrouw, de gelijkheid van de echtgenoten, liberalisatie van de contraceptie en van de therapeutische abortus, gelijkheid van werknemers en werkneemsters, coeducatie, aangepaste beroepsvorming en afschaffing van de fiscale wet op de samenvoeging van de inkomens van man en vrouw. In het laatste programma-onderdeel handelt de PLP als typische Brusselse partij uitgebreid over de toekomst van de hoofdstad, onder de slogans : Brussel bevrijden en Brussel vermenschlijken. Met nadruk stelt deze liberale partij dat zij niet tegen de bevordering van de Nederlandstaligen en hun taal is, maar tegen de politieke exploitatie door de extremisten. Concreet eist zij o.m. dezelfde bestuursvrijheid voor de Brusselse agglomeratie als voor de andere agglomeraties ; bevrijding van de taalwetten van 1963 voor haar gemeentepersoneel, alsmede organisatievrijheid voor de perifere gemeenten. Tevens beweert de PLP dat zij niet

tegen de promotie van de twee andere regionen van het land is, maar dit objectief kan bereikt worden zonder Brussel te « ontvetten ».

Het voorliggend program wordt gekenmerkt door een nieuwe opvatting over en een nieuwe opstellingswijze van een verkiezingsplatform. In plaats van de traditionele opsomming van voorstellen per sector en per bevolkings-categorie beperkt het PLP-program zich tot de behandeling van enige kern-problemen. Zo sluit het als enig program nauw aan bij de gebeurtenissen naar aanleiding waarvan het parlement ontbonden werd. Langsheen een beschrijving en critisering van het gestelde komt het dan tot concrete voorstellen. Hoewel geen doctrinair standpunt wordt ingenomen, doet de PLP geen enkele poging om haar gezichtstrekken te verbergen. Uitgesproken liberaal-Brussels, lijkt de PLP, naar de volgorde van de behandelde thema's te oordelen, zich echter eerst liberaal en dan pas Brussels te noemen.

Haar eisenprogram inzake sociaal-economisch beleid, voor de vrouw en de middenstand heeft zij voor het grootste deel uit het nationaal liberaal kiesplatform overgenomen, inbegrepen het weglaten van becijferingen en financieringsbronnen. Blijkens het deel over Brussels' toekomst heerst er bij de PLP een angstcomplex ten opzichte van de Vlamingen. De PLP wil niet dat Brussel door hen ingesloten en « ontvet » wordt. Zij is niet tegen de promotie van de Nederlandstaligen, maar eisen tot duidelijke verbetering van hun situatie in Brussel worden beschouwd als « politieke exploitatie ». Ernstige pogingen tot gelijkwaardigstellen van de Vlamingen in Brussel worden als discriminerend tegenover de Brusselsaars aangevoeld. Tegenover de opheffing van een minderwaardige toestand worden nieuwe eisen gesteld.

4. Het verkiezingsprogramma van de Volksunie.

Het verkiezingsprogram van de Volksunie werd op 18 oktober 1971 te Brussel bekendgemaakt door de heren Van der Elst, Jorissen en Schiltz. Onder de slogan « Maak ons nog sterker » heeft de VU een programma-actieplan uitgewerkt dat 36 blz. beslaat. De standpunten die erin voorkomen, bevatten in die zin niets nieuws dat het program opgesteld werd in het kader van de congresresoluties van juni 1971.

Het VU-program omvat tien hoofdstukken waarin de voornaamste beginselen en de meest dringende actiepunten van de partij geformuleerd worden.

Vóórop staat als het objectief : federalisme met twee ; kost wat kost dient het baas-in-eigen-huis-beginsel uitgebouwd. Concreet moet de autonomie van de twee gemeenschappen in België bestaan in het overdragen

van bevoegdheden op wetgevend, uitvoerend en rechterlijk vlak op elk gebied buiten dat van de buitenlandse politiek, landsverdediging, openbare financiën en de algemeen-economische politiek. Brussel is geen derde gemeenschap in België en moet beperkt blijven tot de negentien gemeenten.

In het hoofdstuk over de bevordering van welvaart en welzijn wordt de aandacht gericht op de economische politiek, medebeheer in de onderneming, en achtergebleven groepen (middenstand, landbouwers). De VU wenst een stelselmatige planning van de economie, maar zowel op het gebied van de planning, de investeringspolitiek, de streekeconomie en de kredietverdeling moeten de federalistische principes doorgedrukt worden.

Inzake medebeheer in de grote ondernemingen neemt de VU een voorzichtig standpunt in. De vrije markt-economie wordt stilzwijgend aanvaard, de ondernemersfunctie als voornaamste functie in het bedrijf beschermd. Alvorens tot werkelijke medebezit en medebeheer over te gaan moeten de arbeiders een rechtvaardig winstaandeel krijgen en de ondernemingsgraden meer reële controle-bevoegdheid.

De voorstellen voor de middenstand en de landbouwers horen in het daaropvolgend hoofdstuk over de sociaal-economische beleidsvisie van de VU thuis. Een rechtvaardige inkomensverdeling dient volgens deze partij allereerst te geschieden door het invoeren van een gewaarborgd minimum netto-inkomen van 85.000 frs, een herverdeling in het Maatschappelijk Zekerheidsstelsel door fiscalisatie, en door een loon- en inkomenspolitiek vooral ten gunste van de minstbedeelden. De sociale zekerheid zal gefederaliseerd worden.

Niet minder dan de andere politieke partijen gedenkt de VU allerlei achtergebleven groepen zoals de bejaarden, de gehandicapten, de vrouw, het gezin, e.a. In het geheel van het VU-program wordt vervolgens groot belang gehecht aan de bescherming van het leefmilieu en de ruimtelijke ordening. Voor het eerste punt eist zij strenge wetten van de overheid en toepassing van het principe « de vervuiler betaalt ».

Aparte hoofdstukken worden gewijd aan « een efficiënt staatsbeheer » en « een zuivere democratie ». Hierin pleit de VU o.m. voor de herwaardering van het parlementair stelsel, een verlaging van de kiesleeftijd bij de parlementaire verkiezingen (18 jaar), een open democratie, recht op privacy, en amnestie. Wat betreft het staatsbeheer wil de VU tot doelmatige inrichting en werking van het overheidsapparaat komen door herverkaveling van de ministeriële departementen en controle op alle staatsuitgaven. Op gebied van onderwijs en cultuur wordt een werkelijke culturele autonomie (gesplitste begrotingen) geeist met een op pluralistische grondslag doorgevoerd cultuur- en onderwijsbeleid. Tevens legt de VU bijzondere nadruk op de democratisering van de cultuur en het onder-

wijs op elk niveau. Het federaliseringsproces dient ook in het universiteitswezen en het wetenschappelijk onderzoek doorgezet.

Trouw aan haar aard komt de VU op taalgebied op voor : toepassing van de taalwet inzake bestuurszaken en aanpassing van de taalgrens waarbij de Voer Nederlands blijft, de taalfaciliteiten worden afgeschaft en het Nederlands taalgebruik in het bedrijfsleven en in de strijdmachten wordt geregeld.

Zoals bij de voorgaande programma's sluit ook dit programma met een hoofdstuk over de buitenlandse politiek en de Derde Wereld. De VU eist hierbij als enige partij controle over de wapenhandel en wapenproductie via nationalisatie. Het program van ontwikkelingssamenwerking steekt ver boven dat van de andere partijen uit. Concreet wordt erop aangedrongen dat de Belgische hulp aan de ontwikkelingslanden op 1 % van het bruto-nationaal product wordt gebracht.

Zuiver redactioneel gezien geeft het VU-program, op enkele onderdelen na, blijk van doordachtheid en van een grote coherentie. Aansluitend op de resoluties van het jongste VU-congres worden duidelijk en onomwonden de partij-standpunten betreffende de meeste actuele politieke problemen weergegeven. Bij uitzondering wordt een loutere opsomming van eisen gegeven. Meestal zijn zij vergezeld van een korte uiteenzetting van principes of doelstellingen. Toch zijn er ook hier leemten te bespeuren. Zo werden het grondbeleid, het beleid inzake gezondheid en massamedia in een bijzonder nauwe vest gestoken. Dit geldt ook voor de buitenlandse politiek. Actuele ethische problemen als abortus, echtscheiding, drugs, e.a. komen weinig of niet aan de orde.

Het is natuurlijk verheugend dat de VU en de andere partijen zoveel willen, maar zij lopen gevaar niet au serieux genomen te worden indien geen enkele poging wordt gedaan om een benaderende berekeningswijze van de kosten alsmede de financieringsbronnen aan te geven. Evenals de PVV en CVP opteert de VU voor een gewaarborgd minimum-inkomen waarbij zij een jaarlijks bedrag van 85.000 frs. vooropzet, terwijl andere partijen met een kleiner bedrag van 60.000 frs tevreden zijn. Ook inzake een basispensioen dat door de CVP en PVV op 75.000 frs. wordt gesteld, biedt de VU, op de BSP na (90.000 frs), het hoogste bedrag (85.000 frs). Zijn dit inderdaad ernstige voorstellen of dienen zij als lokmiddel ?

In tegenstelling tot enige andere partijen toont de VU in haar program een duidelijk gezicht. Het is niet meer alleen het gezicht van een taalpartij, maar ook dat van een partij die geïnspireerd door een volksnationalistische ideologie, met een veelomvattend program meer en meer een linkse politieke opstelling kiest.

5. Het verkiezingsprogramma van het Rassemblement Wallon.

Het kiesprogramma van het RW werd op 13 oktober 1971 door de heer Perin voorgesteld. Gesteld onder het teken van het federalisme omvat het programma twee grote hoofdstukken : de communautaire problemen en de sociaal-economische problemen.

Voorop staat de eis tot inschrijving in de Grondwet van de economische en sociale rechten.

a) Communautaire problemen : voltooiing van het werk inzake communautaire aangelegenheden. Het RW eist bij prioriteit de werkelijke erkenning van de drie regionen. Deze regionen moeten uitgerust worden met eigen instellingen en reële machten. Het program geeft daarbij aan wat reeds verworven werd en wat nog verwezenlijkt moet worden : fusies van gemeenten en agglomeraties, organisatie van de gewesten, terugkeer van de Voer naar Luik, oprichting van de Waalse Cultuurraad, vrijheid van het gezinshoofd, afgrenzing van het economisch gewest Brussel.

b) Sociaal-economische problemen : twee essentiële prioriteiten : een adekwate infrastructuur en een politiek van investering aangepast aan de behoeften, op federalistische grondslag. Zoals de VU voor Vlaanderen, eist het RW voor Wallonië een economische promotiepolitiek : nieuwe eigen instellingen, modernisatie van de infrastructuur, oprichting van nieuwe werkgelegenheden. Op sociaal gebied volgt het RW grotendeels de voorstellen van de andere partijen alleen minder uitgebreid en voor minder bevolkingscategorieën. Een globale visie is bij hun opsomming niet te vinden. In de actie van het RW wordt onmiddellijke voorrang geest voor : een gewaarborgd minimum-pensioen voor iedereen, een eenheidsdienst voor de gezondheid en volledige solidariteit tussen alle burgers door fiscalisatie van de Maatschappelijke Zekerheid. Op het culturele vlak wordt sterk de nadruk gelegd op de promotie van de Franse cultuur en de democratisering van het onderwijs. Een betrekkelijke grote belangstelling gaat in het program uit naar een expansiepolitiek voor de landbouw en naar de emancipatie van de vrouw.

Het zeer zwakke hoofdstuk over de buitenlandse politiek staat grotendeels in het teken van de promotie van de Waalse gemeenschap. Het RW weigert uitdrukkelijk zich te laten meeslepen in een anti-Frans Benelux-avontuur. Over een beleid voor ontwikkelingssamenwerking is blijkbaar nog niet nagedacht.

Het RW-program is een program zonder verrassing. Duidelijk federalistisch gericht valt er weinig te merken van een algemene maatschappijvisie. In verband met de kartel-vorming met het FDF bevat het geen contradicties. Tegengesteld aan het VU-program, wenst het RW Brussel wel als derde regio te erkennen. Overigens verklaart het slechts eenmaal

zijn solidariteit met de francofonen van Brussel. Uitgezonderd enige cijfers die moeten getuigen van de inhaliërigheid van de Vlamingen, en het duidelijk verzet tegen de Benelux, kan men niet spreken van een anti-Vlaamse mentaliteit.

Zoals reeds is gebleken, is het RW-program alles behalve een volledig program, hetwelk in sterke mate de gesignaleerde gebreken van de andere programs vertoont.

6. Het verkiezingsprogramma van het Front démocratique des Bruxellois francophones, 1971.

Het program van het FDF kan, vergeleken met dat van de andere politieke partijen, als de best verzorgde program-uitgave beschouwd worden. Deze luxe-uitgave omvat een zestigtal bladzijden waarin naast een relatief groot deel over Brussel (33 %) de traditionele thema's behandeld worden. De voorstellen staan echter, zoals bij de VU en het RW, merendeels duidelijk in een regionaal perspectief.

Vanaf het eerste hoofdstuk over het Brussels gewest en de Grondwet, is het FDF-standpunt tegenover de Vlamingen duidelijk : « la naissance d'une communauté flamande... a bouleversé les données traditionnelles de l'Etat belge »... ; even verder : ... « Il est inutile de reprendre la longue liste des " mauvais coups ", perpétrés contre Bruxelles et... contre la communauté française du pays... » Volgens het FDF hebben de Brusselaars en Walen geen keuze meer : ofwel zich onderwerpen in een unitaire staat ofwel een hervorming van de instellingen eisen. Het FDF opteert voor een regionalisatie, waarbij het gewest Brussel dezelfde rechten krijgt als de twee andere. Om de ontplooiing van de Franse taal en cultuur veilig te stellen wenst deze partij en wijziging aan te brengen aan de wetten op de cultuurraden en de agglomeratieraad van Brussel. De inwoners van de perifere federaties dienen zelf te beslissen of zij willen deel uit te maken van de Brusselse agglomeratie of federaties. Conform art. 107 quater eist het FDF voor Brussel een eigen assemblee met dezelfde bevoegdheden als die van de twee andere. De taalwetgeving van 1963 zal stante pede moeten gewijzigd worden.

In het tweede hoofdstuk uit het FDF zijn bezorgdheid over de economische situatie van Brussel en pleit het voor de oprichting van drie sociaal-economische regionen, toegerust met gelijke machten om een volwaardig sociaal-economisch beleid te voeren.

Op het vlak van het onderwijs stuurt het FDF-program aan op democratisering en vernieuwing van het onderwijs door onderzoek en betere vorming van de leerkrachten. Als concrete voorstellen poneert het FDF

o.m. vrije keuze van de tweede taal, gemengd onderwijs en herziening van het schoolpact. De overige delen over de vrouw, de jeugd, de bejaarden, het gezin en het milieubeheer bevatten weinig verrassingen. **Opvallend** is het overwogen en uitgebreid plan voor de gezondheidssector. Zoals bij de meeste andere verkiezingsprogramma's sluit een gebrekkig hoofdstuk over buitenlandse politiek het programma af. Met het RW verzet het FDF zich hevig tegen de Benelux-politiek en opteert zij voornamelijk voor een buitenlands beleid in Europees perspectief.

De naam van de partij definieert precies en duidelijk het programma en de door te voeren actie : de partij wil voor een politieke aanwezigheid en een dynamische actie in de Brusselse regio al degenen bijeenbrengen die in de Franse taal en cultuur geloven. Het FDF meent dat zij alleen de belangen van het Franstalige bevolkingsdeel (het cijfer 85 % is wel voorbarig) kan vertegenwoordigen. Deze partij beweert nooit een anti-Vlaamse politiek gevoerd te hebben. Nu de Vlamingen rechtmatige eisen stellen om hun discriminerende toestand op te heffen doet het FDF niet alleen een beroep op de Brusselaars, maar ook op de Walen in de mening dat **alleen** een solidariteit tussen Brussel en Wallonië een tegenwicht tegen de Vlamingen kan vormen. Zoals het PLP-Bruxelles toont het FDF een angst-complex tenopzichte van de Vlamingen omdat zij elke voor deze genomen maatregel ziet als een systematische vervlaamsing van de Brusselse bevolking.

Het FDF toont een duidelijk gezicht : zij is uitsluitend een partij voor het heil van Brussel en de Brusselaars. In alle onderdelen van het onvolledig programma is dit naspeurbaar.

7. Het verkiezingsprogramma van de Kommunistische Partij.

De Kommunistische Partij stelt haar verkiezingsprogramma voor onder het motto : Niets beloven, maar de democratische oppositie tegen de soberheidspolitiek organiseren.

In tegenstelling tot de traditionele programma's wil de KP van haar programma geen opsomming van voorstellen maken. Het is bedoeld om voorwerp van een brede discussie te zijn. De fundamentele opzet is aan alle progressistische en antikapitalistische krachten een reeks doelstellingen te suggereren om aldus tot een gemeenschappelijk progressief front te komen. Daarmee is de KP de enige partij die echt aan progressieve frontvorming denkt.

Het KP-programma is het kortste van alle voorgestelde programma's. De reeksen voorstellen zijn rond een zevental hoofdpunten opgebouwd : verdediging van de levensstandaard en de tewerkstelling ; belastingsstelsel ;

arbeiderscontrole, controle op prijzen en tewerkstelling ; maatregelen van algemeen belang ; culturele politiek ; federalisme ; internationale samenwerking.

Naast zeer algemeen gehouden eisen (toekenning van subsidies aan het onderwijs, gezondmaking van de huisvestingspolitiek) bevat het KP-program zeer precieze voorstellen : jaarlijks inkomensverhoging van 8 à 10 %, minimumpensioen van 90 000 frs ; minimum werkloosheidsvergoeding van 320 frs. Als maatregelen van algemeen belang beschouwt de KP o.m. verdediging van het leefmilieu, verdubbeling van het aantal sociale woningen en overheveling van de electriciteit, gas, gemengde transportbedrijven en intercommunales naar de openbare sector. Zeer voorzichtig is het program in het stellen van eisen betreffende arbeiderscontrole.

Als financieringsbron voor de gestelde objectieven geeft de KP als enige partij : verhoogde belastingen op holdings, grote maatschappijen en grote inkomens.

De KP-wensen inzake een democratisch federalisme en internationale samenwerking zijn weinig geconcretiseerd.

Ondanks de opzet van de KP ontkomt het program niet aan de indruk een opsomming van een reeks voorstellen te zijn, waarin, ook voor deze partij interessante thema's (gastarbeiders, justitie, jeugd), ontbreken.

Bibliografie : Verkiezingsprogramma's-partijen, 1971.

- BSP, Stoutmoedig genoeg voor onze Tijd, 1971, 12 pp., 7 pp. voorwoord (stencil).
 PVV-PLP, Nationaal Program, Verkiezingen 1971, 48 pp. (stencil).
 CVP, Programma Wetgevende Verkiezingen van 7 november 1971, 48 pp.
 PSC, Programme élections législatives du 7 novembre 1971, 56 pp.
 VU, Maak ons nóg sterker, Actieplan-Volksunie, Studiedienst-VU werkgroep Actieplan, 1971, 36 pp.
 FDF, Front démocratique des Bruxellois francophones, 1971, Bruxelles, 60 pp.
 RW, Un programme, une action des résultats (supplément à « Forces Wallonnes », n° 1, 1971), Charleroi, 32 pp.
 RW, Une doctrine, une force, une action, Charleroi, 1971, 25 pp.
 PLP, Programme du PLP de la région bruxelloise aux élections du 7 novembre 1971. Quelques aspects de notre programme, Bruxelles, 1971, 24 pp.
 KPB, Verkiezingsprogramma van de Kommunistische Partij, 1971, 4 pp.
 De Nieuwe Maand, Documentatiemap met verkiezingsprogramma's, Wetgevende Verkiezingen 1971, van de CVP, BSP, PVV, VU en KP.

